

Decembre 2020

n° 272

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://ieo-arièja09.blog4ever.org/>

AGENDA

Emission de ràdio

Cada dimars, de 19h00 a 20h00 - Era votz dera montanha, sus Ràdio Coserans 94.7 FM

Corses e talhièrs d'occitan

En rason de la situacion sanitària, totis los corses en « presencial » son arrestats. Se contunhan ça que la per via informatica. S'entresenhar per cada cors a l'IEO.

Las directives empachant las amassadas publicas, los acamps son pel moment anulats o modificats. S'entresenhar a l'IEO.

Mot de la Presidenta

Caris amics,

L'annada que s'acaba demorará dins las memòrias.

Avèm viscut e sèm a viure encara una situacion que i èrem pas plan preparats de cap de biais, a quin nivèl que siá.

Es de plànher, subretot al nivèl dels menaires de l'Estat. Atal, entre confinament, desconfinament e reconfinament avèm vist, cadun son torn, s'emplenar e se voidar les espitals qu'avián pas pro de material e de personal per sonhar le monde, e aquò dura. Amb totas aquelas instruccions e defenses que nos tombèron sus l'esquina avèm pas salvat que çò mager de las nòstras activitats, es a dire las corses pels adults e d'unas conferéncias, de còps gràcias a las tecnicas modèrnes. Plan pauc se gaitam la situacion de la

lenga que dins aquela passa s'adòba pas brica. D'atacas contra l'occitan ne patissèm encara e totjorn. L'avèm plan vist amb l'actualitat quand es estat nomenat le primièr ministre novèl, que parla amb l'accent de Gèrs ! Se volèm parlar al nom de França, ac cal far a la mòda de París ! Si que non, valèm pas res ! E mai dins la publicitat, se trufan de nosautres amb coquetats d'aperitiu !

Aquel mesprètz es pas novèl, atal coma l'arrogància d'aqueles ignorants que sabon pas ni la A ni la B sus aquel sicut e que creson le francés sola lenga del país per portar le nom de lenga. E les caldriá mercejar de nos far present de la bona paraula. Ara avèm un mot per dire aquela discriminacion contra las gents qu'an una lenga o un biais de parlar qu'es pas le de la capitala : la glotofobia ! E vòlon far una lei per anar contra aqueles prejutjats. Atal benlèu podèm esperar que d'unes soscaràn a sa pretenduda superioritat lingüistica !

En çò nòstre, dins Ariège, res de novèl tanpauc ; contunhan amb sa politica de desinterès. La Region, l'Ofici Public de la Lenga Occitana (OPLO) e las Acadèmias de Tolosa e Montpelhièr venon de signar convencions per l'ensenhament de l'occitan. Les departaments de la Region Occitània an signat levat Ariège. Coma de costuma, l'indiferéncia costèja le mesprètz. Per tant que la Dòna Delga diga la sieuna afeccion per la diversitat culturala e lingüistica que farga l'identitat de la Region, dins Ariège, cap de resson !

Per eles, le «nòstre patoès» demòra una part del patrimòni, benlèu, mas passat de mòda e que val pas res per monde civilizats e modèrnes ; un parlar de gents de pauc qu'ac pòdon daissar crebar !

Ac vesètz, sèm plan luènh encara de la pluralitat culturala que n'an la boca claufida tre que se parla d'endacòm mai. L'egalitat dels dreits a pas encara sa plaça al país de la Libertat e l'an que ven, encara, aurem d'aparar l'occitan.

Per ara, vos desiri de poder passar Nadal amb les vòstres.

Tenètz-vos fièrs e galhardets, atal entre totes farem tot !

Annia Wolf

Las lausetas

Se i a un ausèl emblematic dels grands espacis dubèrts, al mens en çò nòstre, es segurament la lauseta.

La podètz pas mancar, son cant poderós, melodiós, variat e long vos interpèla e vos fa levar le nas cap al cèl. L'ausèl es pichon e volateja tant naut qu'es de mal pistar mas se i arribatz sas paradas vos encantaràn ; en tot cantant, puja en rondinejant, se se'n vira pòt fèr le "sant esperit" (volatejar sus plaça) e puèi se daissar tombar coma un calhau. A çò que pareis qu'es le mascle que fa tot aquel rambalh per mercar son territòri, espantar les concurrents e fèr venir las femèlas s'es pas encara apariat.

A l'epòca que vos parli, lausetas, bestiar e pastres sabían viure amassa. Le pastre teniá bosics, pradas, semenats e rastolhs, tot çò que cal a la lauseta per manjar e s'amagar. Le bestiar, totjorn estafinhós, daissava pr'aicí pr'enlà qualques matas d'èrbas çò que li cal per nisar. S'es benlèu pr'aquò que la lauseta reconeissenta se desgargamèla, per amuser las oelhas e encantar les païsans ?

Fin de l'ivèrn les cobles s'apàrian e d'abrial duscas agost la femèla coa una dotzena de jorns, duas nisadas de tres o quatre uòus. L'estiu s'engraissan de granas, bestioletas e altra vermina... per poder, s'ac calí l'ivèrn vengut, migrar cap a Espanha.

Per chi çaça, tot fa carnièr, i compresas las pauras lausetas ; mas plombar un ausèl tan pichon e tan remenaire es pas brica aisit. Tanben le çaçaire coquin vengut de la vila, las atirava amb un miralh que remenava d'una còrda. Venon nombrosas volar a l'entorn e se per mesgarda la una fa le sant esperit, le çaçaire ac a plan aisit per la desquilhar. Degun sap pas perqué las lausetas son atiradas per aquel daquòs.

Mentre qu'ajan passat l'estiu en coble, cap a la martrona las lausetas venon gregàrias, s'amassan per passar la marrida sason o s'aprestar a migrar. Se pòt que s'i ajusten ausèls qu'arriban del nòrd. Atal desenhas de lausetas s'atropèlan sus qualques mètres carrats per passar la nuèit.

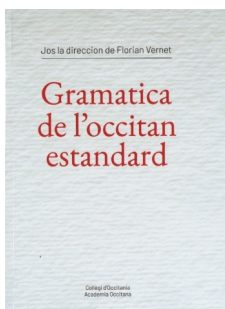
D'aquela passa les lausetaires del vilatge n'aprofitavan per lauseta. Per nuèit escura, a la pallor de la luna o de las estelas, dos òmes passejavan un grand fialat dins les camps ont se sabiá que s'i ajaçavan lausetas. Coma aquelas fugissián al darrièr moment, al mendre brusiment d'ala daissavan tombar le fialat. Las lausetas s'i prenián en se pilhant las alas dins las malhas. M'absteni de vos dire cossí las tuavan. Se podiá arrapar atal dotzenas de lausetas en un ser. L'endeman, d'un còp de bicicleta n'anavan tirar bon prèt看 a l'aubèrga de Marineta a Varilhas.

Ara, sabi pas se s'ausís encara lausetas dins la plana d'Arièja. Plan mens probable ja que son redòl ecologic s'es fòrt estequit : las paissinas se son esclaridas, les deserbants privan l'auselum d'abric e de noiridura, las potingas an exterminat las bestiòtas, se destrastolha sovent tanlèu las sègas...

Alavetz, quand me pica, escoti (sus internet!) cantar la lauseta. Sas vocalisas variadas, sas trilha melodiosas me tornan sul pic a gardar las oelhas, dins compasses planièrs, per una polida vrespada de primtemps.

Libre

La gramatica de l'occitan estandard de Florian Vernet (professor emerit a l'Universitat Paul Valéry de Montpelhièr, especialista de la lenga occitana) es un obratge de basa destinat a totes los que vòlon conèisser, aprèner e ensenhar la lenga occitana.

Es lo resultat de dètz ans d'un trabalh collectiu menat pels membres de l'Academia Occitana dins los domenis lexical, morfologic e sintaxic.

Se fonda sus l'ensemble de totas las varietats vivas enrasigadas sus l'espandi d'òc e parièrament sus la presa en compte de son istòria, dins la continuitat del projècte de Loís Alibèrt.

En venda a l'IEO d'Arièja al prèt看 de 12€.

Un cèrvi armat

Gui qu'èra un fòrt caçaire... d'après el. Que fasia partida d'una esquipa d'una desena de companhons que's reunian cadà setmana, soenh andà fèr batudas al singlar, al cabiròl, o encara al cèrvi. Aquelas bèstias qu'ocasionavan desgases tant dedens les prats e camps coma pels bòsques. Doncas, un plan que prevesia, andà regular les efectius, de'n tuar uns qu'antis l'an, damb bagas and'aquò.

Aquel dimenge, Gui qu'arribèc al rendetz-vos, al volant d'un 4/4 derrèr crit, grandàs. Que devalèc, e eimagenatz-vos se presentava plan ! Una tenguda impecabla : pantalon e vèsta de camoflatge, casqueta a la derrèra moda, bòtas de las mès caras, cartochièra comandada a sa talha, e fusilh de competicion capable de tuar un elefant a tres cents mèstres, amb una luneta que vos permetia de véser una mosca al mens altant gròssa qu'una lèbe ! Un veritable Tartarin, qué !

Ajustatz en aquò una talha impausanta, unas espatlas de desmenatjaire, de mans coma palas, de pès de la mèma proporcion, e una votz fòrta que fasia marchar coma una bataròla ! Aquí le personatge a pus prèc complet.

Pr'aquò, Gui, òme de vila, que s'en presava de véser les païsatges d'ací, sustot les de la tardor amb sas tantas saborosas colors, e l'atmosphèra de l'ivèrn que li convenguia plan. Doncas, que profietava de la magia de l'Avens aishús la natura adormida.

Aquel dia les caçaires que decidèren de lançar una batuda al cèrvi. Alan, responsable, que placèc les òmes cadà un a un pòste previst. Les picaires que passèren devant amb les cans, que lachèren una enta après. Amb Gui, que s'encaminèren devèrs le jaç ont devia demorar le gibier. Dejós les passes, la torrada que cracinava. Le sòl, de còps, que s'amagava de fuèlhas portadas pel vent, amb le dangèr de s'alisar dins la devalada escalabrosa d'una lau cap fisadora.

Qu'entrèren dedens un univèrs sauvatge fèt de silencis, de granis arbes, essenças d'ombra, ont le solelh e l'òme non s'aventuravan que plan rarament. Un lòc secrèt, ont semblava que las causas non fusan acabadas.

Qu'anavan, mutis, cercant la mendra tralha, d'un singlar, una mandra, un martre, benlèu le grand cèrvi dotze còrs que tot caçaire, aué, somiava d'encontrar, fonudis dins aquel decòr coronat de broma umida, amb sotes rossidis, rominguèras dravadas e rams de fag estirassidis pr'ací pr'alà.

Alan, doncas, que met Gui a sa plaça, en bordura del bòsc, d'ont podia rajar una bèstia a tot moment. Un còp de còrna que retroniguèc : la caça qu'èra lançada. Le noste òme que s'aprèsta a cargar le sèu fusilh de competicion.

« Mèrda, ça ditz. Que m'è eishoblidat las cartochas dedens l'autò ! Se't creses, tu ?

- E be, vè-las te cercar, avança'n ! Iò que me'n vau al meu pòste. »

Gui que penja le fusilh, desobrit, a una branca de fag pròisha, e que se'n va, pressat coma jamès, cercar las municions dedens le 4/4, parcat a quicòm coma cinc cents mèstres. Ja n'avançava. Un quart d'ora après, la cartochièra j'èra plan garnida.

Que fic repè lèu fèt, pressat coma vos ac podetz eimagenar, e qu'arribèc tot esbufat. Qu'òm entenia las voses dels cans encara loènh, mes que semblava chiu a chiu que s'aproishessen.

Quand arribèc a posita, le noste Gui, qu'assistèc a una scèna a la qüala non s'atendia, crejatz-òc ! Un fòrt bruch de brancas que retroneish, e un cèrvi enòrme que gispa del bòsc, just al nivèl del fag ont èra penjat le tant preciós fusilh ! E non vòls pas qu'un dels boèsses que passa per la correja de l'escopeta, e l'arma que s'i demora penjada ! !

La bèstia, presa de paur, que's torna virar per la forèst aval. Un caçaire ja la vic a passar dins aquel acotrament. Non'n cregèc cap sus güelhs, e que s'eimagenèc qu'avía tròp apuat aishús la bota al dejunar...

Les cans j'arribèren, mes que perguèren la tralha. Non tuèren cap le cèrvi, almens pas aquel dia. E le fusilh deguns que non'l tornèc cap a véser. Mes que vos podetz pensar se que les autis li cantèren, al noste Tartarin !

Istòrias de mots d'Alan Vidal

Lauseta e calandreta. Sovent se pensa e se ditz que per manca d'estandardizacion l'occitan a dos mots, lauseta e calandreta, per parlar d'un sol ausèl, *l'alouette* en francés. E que non ! Es le francés qu'a un sol nom per parlar de dos ausèls diferents.

La lauseta es oficialament *Alauda arvensis* e en francés *l'alouette des champs*. Mentre qu'una calandra es una espècia diferenta de nom oficial *Calandrella brachydactyla*.

E de segur una calandreta es una pichona calandra mas tanben una escòla que se fa en occitan. Un calandron es un escolan o un aprendís. Mas quun es le rapòrt entram l'ausèl e le gafet ? Benlèu que n'i a pas. Qui ac sap ?

Le sant-esperit. Dins les imatges pioses le sant-esperit es representat per un ausèl, sovent una colomba, immobil dins le cèl. Doncas, se ditz d'un ausèl que volateja sus plaça, que fa le sant-esperit.

Una paissina es l'endreit ont le bestiar manjan d'èrba ; se ditz que las bèstias païsson, del vèrbe païsser. Ven del latin *pascere* qu'a le mème sens. E coma i a pas luènh de l'òme a la bèstia, la mèma rasiga latina a balhat repais.

Un restolh (rastolh dins les dictionaris) es un camp que ven d'èsser segat. Sols i demòran les estolhs es a dire le pè de las camas de las plantas segadas. Son corts e regdes e vos graufinhan a la sang les cavilhàs. Ven del latin *stipula* qu'es sinonim d'estolh.

Un bosic es un camp qu'es pas cultivat. Es derivat d'un sinonim bosiga. La rasiga es gallesa *bodica*. Se disiá desbosigar quand se laurava un bosic per le metre en cultura.

Concors de novèla del Lector del Val

"Aquel jorn, se n'èra anada vendre los uòus al mercat, coma cada dijòus"

Escrivètz la seguida !...

Las bibliotècas del Lector del Val (associacion de bibliotècas de Lauragués / sud-èst tolosan) organizan lor XXIII^{en} concors de novèlas (es lo IX^{en} en occitan), dubèrt a totes e a gràtis, **fins al 11 de febrèr de 2021**.

Se pòt participar dins quatre categorias : primari, segondari, licèus, adults (los tèxtes collectius son permeses se fan partida de l'ensenhament d'una classa tota). Lo tèxte deu necessàriament començar amb la frasa çai-sus. Lo genre demòra liure : fantastic, policièr, sciéncia-ficcion, istoric, romanèsc, aventura, etc... Totas las variants de la lenga occitana son planvengudas, a carga pel participant de passar l'incipit dins sa variant pròpia, en grafia classica.

Se pòt tanben participar en francés, a partir de la frasa : *"Ce jour-là, elle était partie vendre ses œufs au marché, comme tous les jeudis."*

La remesa dels prèmis se debanarà lo 29 de mai de 2021 a la bibliotèca de Montbrun-Lauragués (31), e la remesa dels recuèlhs de novèlas als autors es prevista per la davalada de 2021. Un CD àudio de tèxtes occitans causits per la jurada serà fargat en mai de l'edicion del libre.

Per mai d'entresenhas o per obténer lo règlament : info@lecteurduval.org o sus la pagina : <http://www.lecteurduval.org/310-concours-nouvelles.html>, ont se fa tanben l'inscripcion.

***L'IEO d'Arièja vos desira malgrat tot
de bonas fèstas de fin d'annada***

